

Fjeld-Ljoms.

Gratis avis!

Bli medlem av
Pressemuseet
Fjeld-Ljoms
venner!

SEPTEMBER 2013

Hvordan preger feminismen utviklingen i Fjellregionen?

Vi lar to av Fjeld-Ljoms tidlige medarbeidere, Kristine Ødegaard og Ingeborg Stuedal representere kvinnene som var med og kjempa fram stemmerettens og brukt den.

Fjellregionen er preget av sterke kvinner. Historisk har vi hatt, og har, sterke, utholdende og ansvarsfulle kvinner med lange krevende dager. I tidligere tider var dette kvinner som hadde en tung best på alt, med kontroll på alt.

Jeg tar påstår at kvinner tar et større omsorgsansvar en menn hjemme, det viser sjukefraværet. Her er det ingen reell likestilling enda. Kvinner legger på seg mange oppgaver og krevende dager.

I år er det 100-årsjubileum for kvinnelig stemmerett. Hvordan har kvinnene i Fjellregionen preget dette 100-året? Skrar vi tilbake 100 år, så hadde ikke kvinnene mye å si i bank, bedrift, kommunestyre og bankkasse. — Frem til på 1970-tallet har det vært unntaket at kvinner har gått inn i politiske verv, og særlig ledende verv. Det var mennene sitt ansvar og sloss når det brygget opp til kamp om store strukturendringer, mens kvinnene har tatt kampen hjemme.

På slutten av 70-talet og på 80-tallet skjøs det imidlertid en endring. Enkelte kan også med rette hevde at det var abortloven, statens lånekasse og stemmefrihet som har betydd mye for at kvinnene kom mer og mer inn i ulike posisjoner.

Av statistikken kan vi lese at høy arbeidsmoral gode levekår, god velferd og et høy utdanningsnivå preger vår reg og. Likevel har vi lave lønninger (både kvinner og menn). Det er et resultat av det sterke landbruks- og arbeidersamfunnet vårt. Vi hevder at vi lever det gode liv i Fjellregionen, og vi har det jo godt! Likevel er antall innbyggere i alderen 20 til 40 år synkende.

Hvordan legger vi egentlig til Fortsettelse side 3

Riksantikvar Jørn Holme imponert over Pressemuseet

Under duggnadshelga i vår, dukket riksantikvar Jørn Holme opp sammen med ordfører Hans Wintervold. Det var et velsignet møte og Holme lot seg tydeligvis imponere av det han fikk se og høre. At avishuset Fjeld Ljom er det eneste i sitt slag i Norge og Norden kanskje i Europa, som har intakt utstyr og kan produsere avis på gammelmåten, gjorde inntrykk. Det er klart at Pressemuseet er et teknisk kulturmuseum av klasse. Utfordringen nå er altså å holde maskinene og medarbeiderne, som begge er mellom 90 og 70 år gamle i drift, og medarbeidere som kan betjene og pleie maskinene. Derfor høvdet det godt at nettopp opplæring sto sentralt på programmet i vår. Holme fikk se «lærlingene» i sving med å betjene

maskinene og lære nødvendige knep. En forutsetning er at «lærlingene» kjenner yrket og faget fra før. Det gjør «lærlingene» som kommer fra Oslo, Lillehammer og Namsos for å bidra til at vi også i framtida kan produsere avis på gammelmåten og videreføre kunnskapen om viktige yrker og fag.

Stående f.v.: Karl Solli, Røros, Jens Hystad, Stord, Ragnar Løkken, Røros og Arne Wold, Lillehammer. Sittende f.v.: Tor Her

mansen, Oslo, Rudolf Olsen, Oslo

, Torbjørn Torgersen, Flekkefjord, Carl Peter Løken, Mysen, Gunnar Tronesvold, Namsos,

Bjørn Erik Eriksen, Oslo og

Torbjørn Eng, Oslo.

Kompetanseoverføring ved Pressemuseet Fjeld-Ljom

Rådgiver ved Norsk handverksutvikling/Senter for immateriell kulturarv, Tore R. Tøndevold.

Staben i avis Fjeld-Ljom, Pressemuseet i Røros, består av frivillige fra aviser og grafiske bedrifter rundt om i Norge. Noen er fortsatt i ordinært arbeid, mens de fleste er pensjonerte håndverkere med bakgrunn fra den tiden avisene ble produsert på tradisjonell måte. Den gang altfra avisens redaksjonelle innehåll, håndsetting, maskinsetting og trykking bruk av bly og trykksverte var det som skulle til for å kunne informere om nyheter lokalt og nasjonalt. Alt foregikk i en prosess, alle var avhengige av hverandre og avishuset og produksjonen var ett og samme sted og så lokalt som mulig.

Dette er fortsatt måten det i løpet av noen dager over høst blir produsert avis på Pressemuseet Fjeld-Ljom, i de opprinnelige lokalene ved Hitterelva og ved bruk av mange av de originale maskinene.

Styret ved Pressemuseet har over en tid erkjent at staben av frivillige måtte tilføres yngre krefter for å kunne opprettholde produksjonen av avisen på nærværende nivå og med riktig tradisjonell faglig kompetanse. Det tolka kontakt med oss i Norsk handverksutvikling - NHU/Senter for immateriell kulturarv ved Lillehammer museum. Vi ble etablert i 1987 og har også som oppgave på nasjonalt nivå å sikre og føre videre kunnskap som er i ferd med å forsvinne. Spørsmålet var om vi kunne være en aktør for å ha ansvaret for å videreføre kunnskap innen fagene som utøves ved Pressemuseet.

1 NHU bestemte vi oss for å gjøre dette, etablere et dokumentasjons- og opplæringsprosjekt og avsette midler til prosjekter over en 3 til 4 årsperiode for å føre kompetanse videre fra staben av

tradisjonsbærer ved Pressemuseet til nye og yngre fagpersoner. Det gjør vi planmessig og sikrer prosessen både ved rapporter, bilder og film. Men det er i erkjennelsen av den handlingsbårne kunnskapen som fagene er tuftet på, som er de vesentligste elementene i prosessen — Nemlig overføring av kunnskap fra en person til en annen gjennom å se, lære, samle kunnskap og å bruke kunnskapen videre.

Staben av eldre håndverkere blir med dette absolutt ikke overflodig. De nye fagpersonene skal

Fjeld-Ljoms gullmerke til Torbjørn Torgersen

Under årsmøtet i Pressemuseets Fjeld-Ljoms venner i vår, ble Torbjørn Torgersen tildelt Fjeld-Ljoms høyeste utmerkelse; gull-

komplettere antall hender som skal produsere avis. Men visselen om at kunnskapen går i arv og at den er nødvendig for å bevare de tradisjonelle grafiske fagene for framtid, vet jeg tradisjonsbærerne setter stor pris på. Jeg er også viss på at det grafiske miljøet i Norge deler disse synspunktene. Pressemuseet og avis Fjeld-Ljom er jo det eneste pressemuseet i Nord-Europa som fortsatt produserer avis på de originale maskinene i de opprinnelige lokalene.

Bli medlem i Røros Museums- og historielag

**Enkeltmedlem kr 200,-
Familiemedlemskap kr 250,-**

- Gratis inngang på museet**
- Fjellfolk tilsendt**
- Billige vandringer**

Konto nr. 4280 05 40377

Familiebekvemmelighet

med 3 værelser, kjøkken, kvistværelse og bryggerhus til leie i Fjeld-Ljoms gaard

(Annonse Fjeld-Ljom, 1913)

Pressemuseet
Fjeld-Ljom.

I redaksjonen:

Ragnar Løkken - Per Hvamstad

Teknisk produksjon:Jens Hystad — Ragnar Løkken — Torbjørn Torgersen
Tor Hermansen — Karl Ole Solli — Rudolf Olsen
Arner Wold — Gunnar Tronesvold — Bjørn Eriksen

Ragnar Dahl — Oddvar M. Brekke

Medarbeidere/illustrasjoner:Tone Rygg — Ragnhild Aashaug — Ola Jonsmoen
Tor Hermansen — Tore Tøndevold — Ragnar Løkken
Bilder utlånt fra Rørosmuseet og Nordøsterdalsmuseet

og Norsk handverksutvikling

Sats og trykk:

Pressemuseet Fjeld-Ljom

Fjeld-Ljom i demokratiets tjeneste

100 år med stemmerett for kvinner! Det er det grunn for å markere. Som radikal venstreavis kom Fjeld-Ljom til å stå i første rekke i kampen for allmenn stemmerett.

Det er derfor naturlig at Fjeld-Ljom 2013 vier jubileet god plass. Vi ser framover, men trekker også fram gløtt fra diskusjonen og prosessen som måtte gjennomføres. Fjellregionen har mange dyktige kvinnelige politikere og vi lar ordfører Ragnhild Aashaug på Tolga representere dem. Stortingsvalget har gitt oss en ny kvinnelig statsminister og det er Heidi Greni fra Haldalen som nå «representerer» Fjellregionen.

Sjøl om det ble stemmerett i 1913, tok det lang tid før det ble særlig plass for kvinner i styr og stell. I så måte er det interessant å følge med i 1913 utgaven. Stemmeretten ble utvidet med et Stortingsvedtak midtsommers. Et vedtak som satte få spor i Fjeld-Ljom. Lokalt går forberedelsene til kommunevalget sin vante gang. Det kommer ingen innlegg om kvinnenes rolle og mulige plass. Listene som blir lagt fram, taler også sitt klare språk. Det er ikke mange kvinner å finne. Men en viktig start var det at Anna Myrhauge, Ålen og Marit Kværnes, Ytre Rendalen tar plass i respektive kommunestyre.

Men det var aktive kvinner som markerte seg, ikke minst i politiske kvinneforeninger med Arbeiderkvinnene i spissen. Det står respekt av Fjeld-Ljoms kjente setterske Anna Stuedal som i 1913, forlot arbeidsplassen sin for å utøve sin borgerplikt. På nytt kan vi altså by på en avis produsert på gammelmaßen med blytsats satt på våre gamle settemaskiner fra 30-tallet og trykt på pressa som kom til Fjeld-Ljom i 1946. Avishuset Fjeld-Ljom er et industrielt kulturminne. Det slo også en opp rømt riksantikvar Jørn Holme fast, da han i vår kom på en overraskende lynesitt i avishuset ved Hitterelva. Da fikk Holme se lukte og kjenne produksjonen av avis. Men han fikk også se at Pressemuseets Fjeld-Ljoms venner tar sine oppgaver på alvor. Med i produksjonen var nemlig en handfull «lærlinger». Et svært viktig samarbeid er inngått med Norsk Håndverksutvikling sentral for immateriell kulturarv - SIKA - ved Lillehammer museum Maihaugen Lillehammer.

Avisproduksjon er et samvirke mellom tekniske og skrivende medarbeidere. Fjeld-Ljom har til alle tider vært avhengig av skriveglade folk i hele Fjellregionen. Slik er det fortsatt. Å produsere klisjeer, slik at avisen kan vise bilder, er et handverk for seg. Vi får våre klisjeer fra Jylland.

Museums- og kulturvernarbeidet må også ha ett demokratisk fundament basert på medvirkning, innflytelse og gjensidig respekt. Fra siden har Venneforeningen fulgt med på den til tider dramatiske prosessen om framtidens museumsorganisering på Røros og i Sør-Trøndelag fylke. Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner er også i framtida innstilt på å bidra med arbeidsinnsats og penger, for å sikre og levendegjøre det unike kulturminnet avishuset Fjeld-Ljom. Vi tar det for gitt at museumsarbeidet på Røros også i framtida har en sikker lokal forankring og styring.

Per Hvamstad

Bli medlem av**Pressemuseet
Fjeld-Ljoms Venner****Personlig medlem kr 200,-
Foreninger, lag kr 750,-
Firmaer, bedrifter kr 1500,-****Innbetaling til kto. 4280.05.29020****Organisasjonsnr. 998 587 611****VENNEFORENINGEN**

Er åpen for alle interesserte som vil støtte Pressemuseet Fjeld-Ljom på Røros.

Medlemskontingenenten går til drift av huset, vedlikehold, strøm og forsikring.

Vårt formål er istandsetting, bevaring og drift av det tidligere Avishuset Fjeld-Ljom, samt bidra til at det rundt avishuset bygges opp et museum med gjenstander som viser utvikling knyttet til produksjon i bly.

Besøk vår nettside: www.fjeld-ljom.no

Besøk Røros og «Pressemuseet Fjeld-Ljom»

— et komplett avishus

Kontakt Røros Turistkontor, tlf. 72 41 11 65

«.. vi har Fjeld-Ljom sammen»

Gamle Amerika-brev er interessant lesning. Amund Hagen i Vingelen har ett slikt brev fra 1929. I 1880-åra var det mange som utvandret fra Vingelen. Det var ungdom som hadde vokst opp sammen, søskan og jamaldringer. Også etter de kom til det nye landet holdt de sammen.

At kontakt mellom utvandrere og brev fra hjemlandet var kjærlighetskomment, går fram av brevet fra 1929, men du og lang tid det kunne gå mellom hver brevskriving! Brevet datert «Cumberland 15 December 1929» til «Kjære Brøder». Det er Marit Moen, født Hagen som skriver til broren, Amund Hagen, heime i Vingelen. Cumberland ligger i Wisconsin nordøst for Minneapolis.

Hun sitter noen dager før jul og leser et brev fra Norge. Det er ikke noe nylig ankommet brev, men et brev fra broren sendte i fjor vinter, i februar, altså for nesten ett år siden. Det er tydeligvis et brev som mottakeren har lest mange ganger. «Jeg har siddet her alene og læst gjennom dit siste brev. Det er et svært interessante brev du skriver skade at de ikke kan komme litt oftere». Men hun konstaterer at de har vel det til felles at de ikke har så mye tid, underforstått at de heller ikke er så vant med skriving i det hele.

Det går fram av brevet at hun emigrerte i 1880-årt. Der har vært et langt og sikkert slitsomt liv på prærien og farmen. I brevet er hun innom mange temaer; slekt, venner, kontakten med hjemlandet og vør og samfunnforhold. Hun er eneste kvinne tilbake på farmen nå. Døtrene hennes har reist ut til byen for å få seg jobb der. I byen er det gode jobber bl.a lønn og lettere liv som frister. Ute på prærien er det ikke lett å få tak i arbeidsfolk og hjelpe derfor fører hun på adressa til børnataren som hun har hørt er i Kanada. Kanskje hun kunne komme og hjelpe henne. Det er lett å forstå at hun er litt oppgitt over priser, lønner og den moderne tida.

Det har vært lite snø forjuls-vinteren 1929. Brevskriveren konstaterer at det ikke er nok snø til slederer, men s.må hun erkjenner at det er jo egenlig ikke så farlig, for det er jo ikke mange som bruker hest lenger. Bare noen etterlere son ikke har

fattet sig bii». Biler kjøpes nå med etter Esten Kvernmoen. Så det er sambygninger og slektninger som kommer sammen og leser Fjeld-Ljom.

Det er tydelig at ikke alle var like flinke i sitt nye språk, engelsk. Broren har skrevet om noen bøker, men de finnes ikke i Cumberland, dessuten er det bare boker på engelsk «og jeg er ikke saa god at lese engelsk» men hun understrekker «jeg kan læse fortellinger på engelsk, det er mer end mange af mine jevnlige kan om jeg saa kan sige».

Brevet inneholder også noen filosofiske betraktninger om jorda og kristendommen. Geologene har avslørt at jorda er flere millionar år, mens de i bibelen står at den er noen tusen år «Hvem skal man tro på?» Hun finner det best i å holde seg til barnelærdommen og er opprørt over det hun har hørt om for-

holda til de kristne i «Russland». Der skal helligdagen avskaffes

Men det er like før jul så hun er travelt oppatt med slaktinga. Som eneste kvinne på farmen og ansvaret for å gjøre opp slaktet kan vi lett forestille oss at hun sliten og kanskje fornøgd med resultatet, setter seg ned, tankene går til slaktinga før jul heime i Vingelen. Det gamle brevet kommer fram igjen, hun får nye krefte og skiver julebrev til broren heime i Vingelen. Hennes inderligste ønske er at broren skal komme og smake på polesne hennes.

Ola N Aas på Telneset, sammen med bygdeboka for Vingelen, har hjulpet til med opplysningsarbeid. Han har mange tekninger blandt de som reiste i 1880-åra, og har nettopp besøkt slakta ut på prærien.

Per Hvamstad

Personalet i Fjeld-Ljom i 1907

Bildet er tatt utenfor avishuset Fjeld-Ljom og viser personale i avis i 1907. Bak fra venstre: Typograf og faktor Johannes O. Borchgrevink (1883-1964), setterske Ingeborg Anna Stuedal (1868-1964), setterske Kristine G. Ødegård (1889-1968), setterske Ellen Marie Dille Lie (1881-1971) og Olav Bergan (sm av stortingsmann Anders Bergan.)

100 år med allmen stemmerett for kvinner

I 2013 er det 100 år siden alle norske kvinner over 25 år fikk statsborgerleg stemmerett. Vegen fram vart lang og kronglete for kvinnene, som heilt siden 1890 hadde arbeid politisk for å få gjennomslag frå kravet sitt. Første gongen såk vart handssama i Stortinget var i 1890. Deretter var stemmeretten eit gjengangstema gjennom 1890-åra og første ti-året av 1900-talet. Og trinnvis fekk kvinnene gjennomslag, sitt av fram-synte mannlege politikarar. Første gjengombrot km i 1901 då kvinner med ei vis formue eller inntekt fekk stemmerett ved kommunale val. Stemmeretten kom altså berre til å gjide for ein liten andel av kvinnene i landet. Det same gjorde jennomslaget i 1907 da dei sne kvinnene fekk statsborgereleg stemmerett. I 1910 kom saka opp på nytt, og denne gongen fekk alle kvinnene over 25 år rett til stemme ved kommunale val. Og endelig i 1913 kom vedtak om statsbor-

garleg stemmerett for alle kvinner — eit vedtak som har hatt stor betydning både for kvinnene og heile det norske samfunnet.

Folkeavstemminga om unionsopploysinga i 1905 var viktig for kampen om kvinnelig stemmerett. Og med at dette var ei folkeavstemming og ikkje et valg, sto ikkje grunnlova i vegen for at kvinnene kunne delta. Men den gong ei — kvinnene vart ikkje oppfatta som elgna til å medverke i den offentlege debatten og vart nok ein gong tilslidesett. Denne gongen tok kvinnene saka i eigne hender, og rundt om i heile landet vart det lagt ut adresselister der kvinnene kunne skrive under til støtte for unionsopploysinga:

Oppsluttinga frå kvinnene var svært stor, oog Røros var i dette tilfellet ikkje noko unntak. Her var det faktisk fleire kvinner som skreiv under på listene enn menn som gjekk til avstemmingsurnene. Medan den man-

Norges eneste blyavis!!

lege deltagkinga talte 886 personar, var det heile 970 kvinner som skreiv under på adresselistene i Røros herad. Listene var lagt ut ulike stader; både i avisredaksjoner, i butikker og hjå privatpersonar - uti markom -. Det var nok også folk som gjekk rundt på gardane og samla underskrifter.

Agitasjonen rundt unionsopploysinga var enorm, og oppsluttinga må sjåast i lys av det. Også i 1890 og 1907 vart det samla in underskrifter til støtte for den kvinnelige stemmerett, men ingen av desse listene samla på langt nær så mange som i 1905. For Røros sin del var det ingen deltagking i 1890, og i 1907 var det 135 kvinner som skreiv under i heile «Guldalen valgkrets». Dette kan såleis tyde på at det ikkje var kampen for den kvinnelige røysteretten som stod i sentrum for røroskvinnene, men at det var unionsopploysinga som ei nasjonalt viktig sak, som fekk kvinnenetil å bidra. Med det voldsomme medietrykket unionsopploysinga hadde, er det kanskje ikkje til å undra over. Likevel skal ein ikkje vera for rask med å dra dene slutninga.

På Røros i 1906 vart det stifta eit lokal ledd av Landskvinnesteme - retsforeningen, etablert sentralt i 1898. Kanskje var oppsluttinga i 1905 med på å gi engasjementet på Røros eit løft? Kvinnene på Røros var dessutan aktive på nadre hald, som i sanitetsforeninger, losjar, ungdomslag og meir politisk orienterte organisasjoner som Arbeiderkvinnenes forening, sistnemte etablert allereie i 1899. Ser ein på valgdeltakinga ved Stortingsvalg på Røros, er oppsluttinga generelt svært god. For å 1909 1912 og 1915 delte rundt 80 % av mennene, i 1915 heile 84 %, medan kvinnene ligg på ca. 60 % alle dei tre åra. Dette viser svært god deltagking samanlikna med gjennomsnittet på landsbasis, der kvinnedeltakinga gjekk fra 33 % i 1909 til 45 % i 1915. Rørosingane synest såleis å ha vore engasjerte samfunns menneske, og kvinnene tok sin del av ansvaret ved å te i bruk stemmeretten dei hadde kjempa for i 20 år.

TONE RYGG

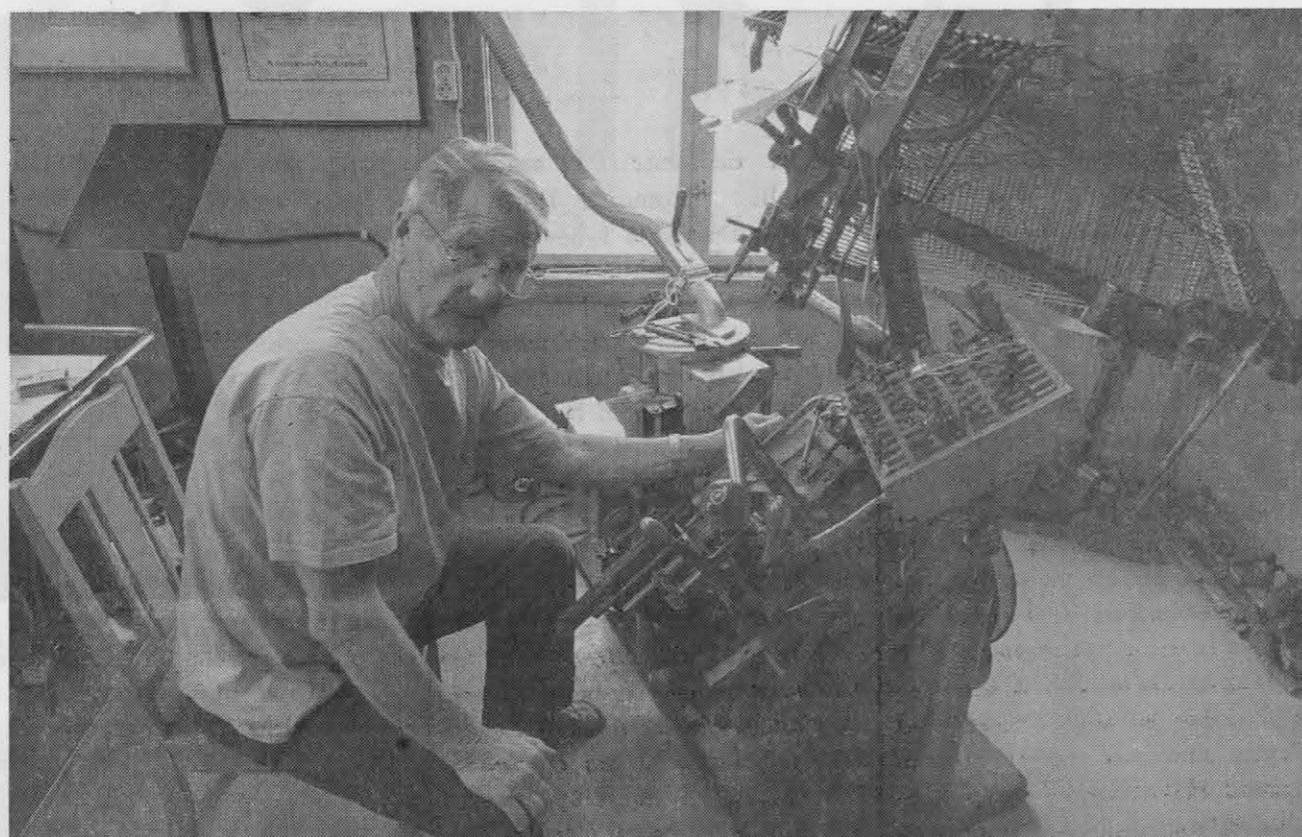
Direktør Suuls siste styremøte

Fredag 20. september avholdt styret for Norsk Kulturmuseum sitt septermøte på Røros Møtet ble holdt i Vertshusets lokaler. Styreleder Helen Bjørnæg informerte de ansatte senere på dagen om direktør skiftet som skjer i disse dager.

Dette var avtroppende direktør Jon Suul's siste styremøte. Han forsetter i Kultur minnefondet fra en utflagget posisjon i Trondheim i 2 år framover.

Den nye direktøren, Simen Bjørnen fra Lom, begynner 1. nov. Han ønskes velkommen til Bergstaden Røros.

For kulturmuseet:
Elisabeth Seip - Einar Engen
For Fjeld-Ljom Per Hvalstad

På bildet, hvor artikkelforfatteren foretar en reparasjon, ser vi støpegruten til venstre. Øverst sees matrisekurven med matrisene og utløserkurven med matrisene (bokstaver og tegn) som omfatter hele setteapparatet: Klaviaturet med utløsertråder for matrisene og utløsermekanismen helt på toppen av de underste trådene for å utløse matrisene for transport til støpestilling. Under drift dreies setteapparatet mellom støpestilling og avleggerstilling som den indikerer på bildet. Men her er den låst i en mellomstilling på vei tilbake fra avleggerstillingen hvor matrisene ble frigjort for neste satslinje. På grunn av arbeid med maskinen vises her bare den låste mellomstillingen.

Friesemuseet
Fjeld-Ljom.

— satt og trykt i bly!

Tjeneste

for en snil bra pige er ledig straks paa Røros pleiehjem. Man henvender sig til fra Sjøveland. (1907)

Malmkjøring

fra Qvintus og Solskinsgruberne til Storwartz erholdes straks ved Henvendelsen til Stigeren paa Storwartz Grube. (1907).

For en øvet butikkjømfru

er plads ledig i Røros kooperative selskab. Ansøgninger ledsaget af bekræftede attestkopier og lønsforlangende pr. måned kan indsendes inden førstik. lørdag til forretningsføreren. (1907)

Grube-arbeidere

Grubearbeidere kan strax faa plads paa Kjøli grube. God akkordfortjeneste udloves flinke grubeminere. Kun de med udmærkede attestter som grubeminere bør komme. (1907)

Avlsokse

Hos Hans Aasen staar en avlsokse til bedækning. Springpenge 50 øre. (1907)

Bazar.

Røros sanitetsforening agter at afholde en bazar førstkommede marked. Gaver modtages med tak af:

Magdalena Sjøveland, Julie Getz, Laura Olsen, Ada Falch, Petronille Tønset, Laura Didriksen, Anna Fahlstrøm, Johanne Larsen, Anne Østby, Petronelle Brynhildsvold

(1907)

Fjeld-Ljom — tittelen på dikt-samling vart namnet på avis

Det er fleire namn i nosk kulturhistorie som etter kvart går i glømmebooka, uforent om ein tenker på det dei skapte og den innverknaden dei hadde på folk og samfunn i lokal så vel som nasjonal samanheng. Ein av dei er Anders Jørgensen Reitan, fødd i Ålen i 1826. Han vart tilsatt som klokkar i Kvikne i 1852 og var kviknedøl til han døde i 1872. Dei siste åra var han stortingsmann.

Trass skrantande helse røkta han si gjerning og sitt kall som lærer, diktar og folkoopplæringsmann til siste levemånad. Han var «skald, lærer og den menige mands sande ven og forer ... som til alle tider staa i ungdommens og fjeldsvaarens solhøge tegn.» Slik skriv Johan Falkberget i den vesle boka Anders Reitan, liv og virke, til hundreårsdagen 1926. «Hva kan ha gjort at hans bilde er så godt bevart?» spør Falkberget. «Han naaide saavist ingen verdensberømmelse. Hans «førsteladte skrifter er ikke overvættet mange og store». Men, sier Falkberget, «hans navn er blitt en helligdom for det norske folk... en fanebærer for nyc og skjønne ideer».

Anders Jørgensen Reitan var mangsdig utrusta. Han var vidgjeten som lærar, sacila slættemusikkl. og spelte fele, og ei ikkje

minst hugsa som ein fin songdiktar som ønskte å formidle folkeopplysning og folkemakt også gjennom viser, songer og salmer. Det folkelege og heimelige prega heile Reitans livsverk. Han er ein nasjonsbyggar med vidt perspektiv, men fjeilbygdene står zilitid sentralt i hans lyriske og politiske resonement.

I 1866 gav han nt si einaste diktsamlinga Fjeld-Ljom. Folkekjære dikt som «Bondestanden er meg kjær», «Målet hennar mor» og «Litlbekken» er mellom det beste av det han skriv. I vignettet diktet seies det: *Du Ljom ved Fjeldets Bryst, Du Nyn i luke Dale, Du bar saa matt en Røst, Du kan kun sage tale.*

Så matt ei røst? Folk i dag kan misforstå Reitan og tro han har mist all optimisme. Men nei, han uttrykker seg på sjeibygdsvis. Matt betyr ikkje kraflaus, men stillferdig, med den eigenart som slættemusikken har, der jamvel den gladaste gleda går i moll. Og dei som fylte av pågangsmot ville skape ei ny avis for Bergstaden og bygdene ikking, var inspirert av Anders Jørgensen Reitans frie livsvilje og lånte freidig den tittelen han hadde gitt diktsamlinga si til namn på avis.

Ola Jonsmoen

Hvordan preger Fortsettelse fra side 1

skolene? Hvilke velferdsørninger er viktige?

Ulike familiemønstre og multikulturelle miljø, beriker det sosiale miljøet på bygda Tar vi godt nook tak idette? Ønsker vi mangfoldet, hvordan la dette bli en drivkraft for å ikke bli «Mot vindbygda» der en baserer seg på tradisjonelle verdier og appellerer til de konservative kvinnene? Jeg tror vi er på god vei til å åpne for kvinner å bo og leve i vår region?

Hvordan arbeidsmarkedet til kvinnene er av vesentlig betydning. Offentlige arbeidsplasser er en bærebjelke for kvinnearbeidsplassene. Jeg har inntrykk av at kvinner står tydeligere frem de siste 10 årene. På Røros ser vi i dag mange kvinnelige ledere innen reiseliv, bedrifts skole. Kvinnovasjon har skapt flere kvinnelige gründere. Jeg synes Røros har vært flinke til å sette opp nyskapning og entreprenørskap med kvinner. Dette må videreføres.

I hvor stor grad hever kvinner lokalpolitikken fanen for dette? Ridun Roland hever jo fanen rett som det er, hun er kanskje vår tids feminist? Men hvorfor tolger ikke kvinnene på?

Det er mange bøller å ta for kvinner i politikken, særlig i lokalpolitikken. Og jeg mener kvinnene i større grad må innta politikken for at denne arenaen skal få en form som opplyses med nyttefull og givende. Jeg kan skrive under på at det gir meg endoormt mye, og er særdeles nyttefull og givende! Men jeg er slett ikke sikker på at den menige kommunestyrerepresentant opplever det slik.

Politikke legger premissene, disse premissene skal også legges på lokalpolitisk nivå. Hvilke forventninger har kvinner om karriere? Hvilke forventninger har kvinner til barnehagetilbuddet og

må tas. Hva gjør det med livet på bygda når begge har forventninger om innholdsrik hverdag i hjem og arbeid? Vi har sannelig ei aktiv fritid, men er det for mye

Hvordan organiserer fritid og fritidsaktivitetene så det gir oss og bygda det vi ønsker?

Vi trenger en kvinnersetret distriktpolitikk derr en vektlegge familiev, fritid og arbeidsliv!

Hjem skal legge ti rette for en kvinnersetret distriktpolitikk for å sikre og allert høst øke et fremtidig innbyggertal?

Her må kvinner komme på banen slik at det ikke bli menn som i regionen. Jeg sier som Margaret Thatcher sa til noen bedriftsledere: «Visst ei det hanen som sier kykelyk, men det er hona som leger eggene. Cennligst ikke glem det.

Så kjære kvinner, bli med og ta styringsgrep slik at vi kan la egne trille! Det er i politikken rammen legges

En feministisk hilsen fra en optimistisk Tølgaardfører
Ragnhild Aasaug

**Rensdyrkjød.
Stege, Bove, & Rygge
etter på lager hos**

P. Holden.

Røros, Østerdalen og Gauldalen

Ulven grasser

River i hjel rener. 3 ulver vil ta en rypefanger Finne skjøt, men — bom!

I Storfjeldet nord for Brækken har ulven været nærgående i det sidste, meddels «Fjeld-Ljom». Paa flere steder i fjeldene har man fundet ihjelrevne rensryr. Man mener det er en hel del ulver. (1911)

En rypefanger blev forleden dag angrebet av tre store ulve; de viste tænder og var rent morsk. Rypefangeren forsøgte saa godt han kunde at skramme udryrene da han ikke hadde gevær med, saa han fik skyte. Det trak sig dog til sidst tilbake til stor glæde for manden.

Finnerne er selvfolgelig i vinden sent og tidlig, saasart de faar høre, at ulven er efter dem og anstrenger sig til det yterste for at faa den væk eller dræpe den. Men det lykkes desværdet meget sjeldent. Ulven forstaar nok at berge sit skind.

Der berettes os saaledes om en finn, som forleden dag var paa jagt efter tre stykker. Længe drev han i fjeldet førend han kom dem ind paa livet, men til sidst lyktes det dog; han kom paa skudhold og fyrede, men bom. Og saa forsvandt udryrene. (1913).

Rensslagtingen

som der i hele vinter har gaat slikt ry av og som mange har sat store forhaapninger til er der hit til ikke blit noget videre av.

Imidlertid ser det ut til at myrderiene nu skal begynne for alvor. Der er opsat indgjærdinger paa ca. 1200 meters længde. Det er meningen at drive dyrene i flokkvis ind i disse og fange dem. Alt er nu i orden og slagtingen begynder formodentlig i dag

Lykkes det at holde de halvvilde dyr saavidt samlet, at det kan drives ind i indgjærdningen, blir her et blodig myrderi, da man antar at ca. 3 a 400 rendsyrs væsentlig svensken, holder til i fjeldene ved Aursunden og Brækken. (1913).

Taugbanen — Dit og dat

Hva Lille-Elvdalen var, det er den ikke længer. Forholdene i den før saa stille, jevne og rolige bondebygden er blit helt omskabt paa kort tid. Dog det har man de engelske pound sterlins at takke. Optagelse af driftens ved Foldalens gruber, som nu i næsten 100 aar har ligget brak. Det er kommet fart og bevægelse blandt elværderne, om verket og dets fremtidsudsigter dreier alsamtale og alle tanker sig, verket først og værket sidst. Og pengene strømmer indover bygderne, ingen behøver at være ledige, for alt er det beskjæftigelse og fortjeneste at faa. For hotelværter, handelsmænd og andre forretningsdrivende er denne tid en sand glans periode. Kjøbevne hos folk har

gjort stormskridt fremover.

Men saa er det heller ikke smaatterier, som The Foldal Copper and Sulphur Co Ltd sætter i gang i Foldalen og Lille-Elvdalen. Dette blir et av landets største industrielle anlæg, og naar et saa stort foretagende skal sættes i gang saa at si et nu, saa er det forstaeligt, at der maa sættes fart paa. For her er ikke tale om nogen «forsøgsdrift», man ved paa forhaand, hva man har at ta av den inde i fjeldet, og da er det ingen risiko ved at ofre nogle hundredusener eller millioner paa iværksættelsen. Alt vil komme mangfold igjen.

Det er bare skade at størsteparten af profiten skal gaa i udlandingers lommer. Men nordmændene har ingen kapital, siger der, og enda mindre av den gave som heder foretagsomhed, og da blir det til det, at «me vert tenarar i vaart eige land», for å benytte et udtryk fra «Den 17de Mai».

Her er fremdeles en enorm kjørertrafik fra jernbanestationen og op til gruberne. Der ankommer daglig flere jernbanevogner med de forskjelligste varer og materialer, som skal transporteres opover. Omkring stationen udfolder livet sig, som om det er marked hver eneste dag. I hver en krog er det travlhed og beskjæftigelse. Det vrimer av heste og kjørere — opefter Foldalsveien er det formelig sort av dem.

Betalingen for læskjøring er ikke høi, men som veir- og foreforholdene har været i vinter har været i vinter, har kjørerne alligevel ikke gjort det saa verst. Der betales 1,2 øre pr. kg og læsernes vægt dreier sig i regelen om 1000-1100 kg. veien til gruberne er 45 km lang, den følger dalbunden, mens derimod taugbanen gaar over fjeldet og blir meget kortere. Kjørertrafiken vil nu imidlertid snart avta. Saasart taugbanen blir færdig, kan det meste transportereres med denne; det blir bare de større gjenstande, som kjøres pt. hest, og det blir formodentlig ikke mer, end det kan kjøres med værkets egne heste.

Driften i gruben har hidtil været ubetydelig imod, hva den skal bli, det er nu kun nogle og førti mand. Men naar taugbanetransporten kommer i fuld gang, vil arbeidsstyrken bli øget efter hvert som pladsen og forholden for øvrig tillader det. Der vil med tiden tiltrænges 6-700 arbejdere.

I sommer og høst er det blitt opført en masse huse ved gruberne, barakker, stald osv. Været har 22 heste, og disse er staadig i virksomhed. Egen handelsforretning har værket oprettet, og for tiden er et større bageri under opførelse. En gaard eier ogsaa værket der oppe, denne skal drivses op paa værkets regning.

Taugbanen, som er 36 km lang og værdens længste af den slags

baner (Reitan—Kjølibanen er den længste i Skandinavia) er nu snart fuldt færdig. Fra Renslien og til gruben har banen været prøvekjørt de to sidste dage.

Banan gaar ikke i lige linje; den danner 3 vinkler. Foruden disse vinkelstationer er der 13 andre strækkestationer for linerne. Paa banen er der i alt 333 «bukker» eller pillarer. Drivkraften dvs. for de to afdelingen nærmest gruben, er elektrisk. Fra Gammelsæteren til Lille-Elvdalen benyttes dampkraft.

Naar banen kjøres, vil der være 1000 «kibber» i fart, hvorav halvparten lastede. I hver kib lastes igjennemsnittlig 350 kg og i hvert minut gaar 2 kibber. Banen fragter altsaa 42 tons kis i timen eller 420 tons eller 60 jernbanevogne pr. dag. (1907).

1912 - Tønset—Røros

Vi noterer

Søndag bydes der paa mer end almindelig moro her oppe i det Tønset Idrætslag kommer opp over og kjæmper med rørosingene Kl. 12 middag utkjempes først en vandpolo i Gjettjernet og om ettermiddagen kl. 4 er der fotballkamp ute i Gjøsviken paa Aspelins hage. Der er ingen entre ved opvisningen men man ber om en kollekt for at dække pålopane utgifter.

1913 - Fotbalkamp igaar. Røros sloa Tønset med 4-2.

I gaar udkjempedes en livlig og spændende kamp mellem Røros og Tønset fodboldklubber ute paa idrætsplassen. Til at begynde med saa det meget trænde ut for Rørosingerne hvis mal blev presset haardt af de energiske og paagaaende tønsetinger. Resultatet ble da ogsaa efter første omgang Tønset 2 maal mot Rørosingerne 1 maal.

I anden omgang efter at maal var byttet gikk Rørosingerne kraftigere paa. De hadde da flere penne opløp som sikket hadde endt med maal om skudsikkerheten hadde vært bedre hos enkelte af vore spillere. Men resultatet blev dog bra. Takket være Bjørne Solli som gjorde to meget hændige skud kunde omgangen slutte med Røros 3-0.

Tønsetingerne spiller gjennemaaende kraftig, men ogsaa hos størsteparten av dette lag træffer man det samme som hos flere av vore egne spillere: overdrene kraftpræstationer son ikke har noget med beregnet og fint spil at gjøre.

En masse folk hadde fundet vej utover; mindst 400 mennesker var tilstede og lønnede spillerne med fortjent bifalt. Om kvelden holdes en belivet fest i Sangerhuset, hvor bl. a. tale holdes for Tønsetturnerne.

1914 - 9 mot 0

I fotballkampen igaar mellem Røros og Nypladsen fik Røros 9 goal mot Nypladsen 0. (Jensvold, som ogsaa skulde data møtte ikke) Nypladsingerne har drevet øvelserne bare en kort tid, men det viste sig at der inten laget var flere, som ved mer øvelse og træning vil bli dygtige spillere.

Multemyrene raseres.

Skindfældmulter

Som før nævnt tegner det til at det skulle blive et noksaa godt bæraar her over traktene i aar. «Især staar multemyrene pent; paa sine steder helt røde av «kart». Fra enkelte steder av landsognet

er ogsaa de første smaa sendinger av multer ankommet. Dette har liksom sat sindene i bevægelse — Ut paa multesanking!

Søndag var der en hel liten folkevandring indover traktene mot Stikkjeldalen og Graahogda. Og floerne ranes. moden bær, og rød og grøn «kart» rænskes med — rub og stub. Hva som ikke er moden kan modnes — i skinfældenc. Det gjælder om at være først ute og kramse til sig. Men multemyrene blir staande igjen, ribbet og snau

Naar kan folk lære sig til at varne saapas om de faa naturherligheter vi har, at de lar bærene staa til de kan bli modne? (1914)

1913 - Den første

Den første automobil her oppe hadde vi besøk av lørdag. Den var sendt hitop væsentlig for reklamens skyld. En del folk var paa benene for at se det nye befordinngsmiddel. Der blev foretatt en liten prøvekjøring fra Storgata op til Bredalsvolden og tilbake. Det lot ikke til at hestene, seiv de skyreste, brydde sig stort om automobil. Det var bare en eneste som var litt rædd; men saa var ogsaa denne bekjent for at være en av de styrste i hele herredet.

I gaar gjorde bilen en tur til Langen i Haadalen. Selskapets egen vogn er endnu ikke ankommet.

I gaar kom her susende en svensk bil. Det var Salomon Eriksson fra Funesdalen som hadde faat tillatelse (?) til at foreta en prøvetur over grændsen. De laa bare vel over veiforholdene og fortalte, at hele turen var der møtt folk frem for at se. De reiste tilbake i 7-tiden i gaar kveld og skulle være i Funesdalen igjen kl. 10.

1914

Automobilen og bøndene i Rørostraktene.

Av et feriebrev til «Landbr.» hitsættes: — Ogsaa iaar tok jeg bilskyss fra Røros til Brekken. Som jeg skrev i fjer, finder jeg fremdeles denne skyss paa de lange avstande i vort spredt bebygde land for ideell. Og jeg maa fastholde, at det er i høi grad moleboagtig at motsætte sig dette moderne befordinngsmiddels anvendelse i vore landdistrikter. Her oppe ser befolkning(en) i det store og heletat med velvilje paa biltrafiken. Man kan vel høre en og anden bister uttalelse om «den djævels bilen» — men det er kun sporadisk. For at erte mine venner i amtsveistret — herrene Hans Lund og Joh Bakken — kan jeg ikke bare mig for at komme med disse uttalelsene ogsaa iaar.

Men litt mer om bilen. Det er selvsagt at jeg ikke bare ser paa biltrafiken som en «storkarskyss». Har den det været og vilde den alene ha blit det, saa vilde jeg ha været enig i noget av det som anføres mot denne trafikk. Men jeg mener, at automobilens maal takes og med tiden ogsaa vil bli tat i tjeneste av bøndene selv. — Meierriinteressentskap, forbruksforening og andre koop. foreningen samlagt avgaardbrukere i andre øiemed vil anskaffe sig lastebiler for at bringe varene frem — hurtig let. Herved spares heste og kjøredoning og tid for mange penger. Likeledes posten. Mange steder kan bilerne brukes aaret rundt. Men gjennomsnittlig kan man vel gaa ut fra, at de kan brukes de 8 maaneder av aaret. Alt-så vivat bilerne, perlat deres motstandere — Brækkebygden 21/8-14

Rasmus Steinsvik

Liten og logn med sitt lentuge maal

smatt han med merket fraa strid og til strid,
bora seg beinaast med vilje av staal,
— tenkte for Norig aa nyttaa si tid.
Vard-elden vifter fraa vidda og ber
namnet hans ut over heimane her.
Folket og fjella i landesorg staar
og ungdomen syng: Han var framtida vaar!

Einsam i arbeid med ansvaret lagt
heilt paa ei herd som var veikbygd og berr
styrde mot straumen, var verje og vakt,
skar gjennom skodda og smatt millom skjer.
Aldrig han vanta eit svidande svar,
penna var klo-kvass og panna var klaar
men millom kjemper han kjenslefin gjekk,
blodde bak brynya og helsemein fekk.

Stilt under solkverv ei kvilestund kom
— skuggar seg fram, og det sakker av sorg.
Pennan ho ventar, men plassen er tom.
— trufast han fikta for fylking og borg.
Voksten er væn; men mor Norig har mist
den sikre paa skansen fraa fyrst til sist:
Saart blir han sakna den rudningsmann gjæv
som oneglads gløymde seg sjølv i sitt stræv.
Eystein Eggen

Rasmus Steinsvik var som kjent Røros. Vi kjener sakene Steinsvik redaktør av Fjeld-Ljom noen hektiske måneder i 1891 fra januar til mars: Det skrev vi om i fjorårets Fjeld-Ljom. Like etter er han med og starter «Den 17de Mai» og blir redaktør og utgiver:

22. juni 1913 dør Rasmus Steinsvik. Meldinga om dødsfallet og nekrolog kommer i Fjeld-Ljom, men vi år ikke noen flere opplysninger gjennom mange år.

Fjeld-Ljom

Norges eneste blyavis

Rauhuv-visa

Av Magnus Hamlander

Når flisa hoppe ti kvar en vegg
å tåran speke ti auom,
når borken sprikk ti kvar furulegg
å tuftann kryp inni haugom
— da sei dem vintern e kømmen hit,
da fe dem kjenne ke kahn bit!
Go e å ha
rauhuva da,
ho tyne vinter og kalle.

Ho e så rau, ja, som hjarteblo,
å varm som ull på en vere,
å har du kjerring, ja, har du to,
dem hell int ølen stort bere.
Ho e så varm at a låggåbrinn,
å va tå oty du riktutt stinn
— aller det slag
hell ut en dag
ti slik merakels te håttå.

Så vil du ha di et vinterplagg
som rett kan varme å ruve,
så rautt som glo å så sterkt som ragg,
så få di ti e rauhuve.
Je arva e ette'n Hermanns-Knut
å aller skull du sjå fermar klut.
Vil du som je,
te du å e
— ho Ramm-Olava har visst makan.

Besøk Pressemuseet

Fjeld-Ljom

Et levende museum
hvor aviser blir
satt og trykt i bly

Vi trenger flere gode venner av Pressemuseet Fjeld-Ljom!!!

